

УДК 351: 392

Козак Вячеслав Іванович,

кандидат наук з державного управління, докторант кафедри державного управління та місцевого самоврядування Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, 49044, м. Дніпро, вул. Гоголя, 29, кімн. 314–316, тел.: (044) 383 83 77, e-mail: kozak.v.i@ua.fm

ORCID: 0000-0002-0850-4831

Козак Вячеслав Іванович,

кандидат наук по государственному управлению, докторант кафедры государственного управления и местного самоуправления Днепропетровского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, 49044, г. Днепр, ул. Гоголя, 29, комн. 314–316, тел.: (044) 383 83 77, e-mail: kozak.v.i@ua.fm

ORCID: 0000-0002-0850-4831

д-р державного управління при Президенті України, 49044, г. Днепр, ул. Гоголя, 29, комн. 314–316, тел.: (044) 383 83 77, e-mail: kozak.v.i@ua.fm

Kozak Viacheslav Ivanovych,

PhD in Public Administration, post-doctoral fellow of Public Administration and Local Self-Government Department, Dnipropetrovs'k Regional Institute of Public Administration of National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, 314–316, Hoholya Str., Dnipro, 49044, Ukraine, tel.: (044) 383 83 77, e-mail: kozak.v.i@ua.fm

ORCID: 0000-0002-0850-4831

СТАНОВЛЕННЯ АРХЕТИПНОЇ ПАРАДИГМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В НИНІШНЬОМУ КОНФЛІКТНОМУ СТАНІ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена визначенню архетипної парадигми розвитку публічного управління в Україні в її конфліктному стані. Аргументовано існування різних архетипів публічного управління в умовах реалізації різних управлінських концепцій. Доведено необхідність застосування нових підходів управлінського впливу, які б убезпечили розвиток системи публічного управління та і всього суспільства від дії негативних факторів та зменшили вплив кризових явищ. Представлено авторське бачення розв'язання кризового стану публічного управління шляхом створення архетипної парадигми

публічного управління через синергетичне поєднання управлінських механізмів концепції “нового державного менеджменту”, теорії “суспільно-політичних мереж” та концепції “належного врядування”. Надано опис кожної з концепцій та обґрунтовано засади їх вбудови у національну систему публічного управління з урахуванням архетипів існуючої управлінської парадигми.

Ключові слова: парадигма, архетип, архетипна парадигма, публічне управління, новий державний менеджмент, суспільно-політичні мережі, належне врядування.

СТАНОВЛЕНИЕ АРХЕТИПИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЫ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ В НЫНЕШНЕМ КОНФЛИКТНОМ ПОЛОЖЕНИИ УКРАИНЫ

Аннотация. Статья посвящена определению архетипной парадигмы развития публичного управления в Украине в ее конфликтном состоянии. Аргументировано существование различных архетипов публичного управления в условиях реализации различных управленческих концепций. Доказана необходимость применения новых подходов управленческого воздействия, что обезопасит развитие системы публичного управления да и все общество от воздействия негативных факторов и уменьшит влияние кризисных явлений. Предложено авторское видение решения кризисного состояния публичного управления путем создания архетипной парадигмы публичного управления через синергетическое объединение управленческих механизмов концепции “нового государственного менеджмента”, теории “общественно-политических сетей” и концепции “надлежащего управления”. Предоставлено описание каждой из концепций и обосновано принципы их встраивания в национальную систему публичного управления с учетом архетипов существующей управленческой парадигмы.

Ключевые слова: парадигма, архетип, архетипическая парадигма, публичное управление, новый государственный менеджмент, общественно-политические сети, надлежащее управление.

FORMATION OF THE ARCHETYPAL PARADIGM OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE CURRENT CONFLICT SITUATION IN UKRAINE

Abstract. The article is dedicated to definition of the archetypal paradigm of the development of public management in Ukraine in its conflict state. The existence of the various archetypes of public administration in the context of implementation of various management concepts is argued. The necessity of new approaches to management influence, for the safety of the development of system of public management and society as a whole from the effects caused by negative factors as well as reducing the impact of the crisis is proved. The author's vision is proposed for solving the crisis state of the public management through the creation of the arch-typical paradigms of public management through the synergistic integration of the administrative mechanisms of the concept of “new

public management”, “socio-political networks” theory and the concept of “good governance”. The description of each concept is given; the principles of their integration to the national system of public management based on the archetypes of the existing management paradigm are substantiated.

Keywords: paradigm, archetype, archetypal paradigm, public management, new public management, public-policy networks, good governance.

Постановка проблеми. Треба зазначити, що історія не знає прикладів розвитку держав, які б минули кризи та конфлікти. Ці кризи та конфлікти були завжди пов’язані як з внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Сьогоднішні зміни в сучасному державному та суспільному розвитку, швидкоплинні потужні процеси глобалізації, поява інноваційних інформаційних технологій, зовнішні загрози та внутрішні конфлікти створюють виклики для України щодо визначення та застосування нових підходів управлінського впливу, які б убезпечили розвиток системи публічного управління та всієї держави від дії негативних факторів і зменшили вплив кризових явищ. Сучасна наука державного управління розглядає зменшення кризових явищ та конфліктного стану на рівні суспільного розвитку загалом та системи публічного управління, зокрема, завдяки використанню нових управлінських концепцій (новий державний менеджмент, належне врядування, суспільно-політичні мережі тощо). Саме тому для України в її конфліктному стані стоїть завдання щодо вироблення механізмів модернізації існуючого інструментарію публічного управління на базі нових управлінських концепцій у парадигмі від-

носин, що базується на національній архетипіці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблематики публічного управління в Україні, стану розвитку та трансформації в сучасних умовах присвятили свої наукові праці В. Б. Авер’янов, В. Д. Бакуменко, Т. О. Білозерська, Р. В. Войтович, Ю. І. Ганущак, З. С. Гладун, Н. Т. Гончарук, В. Б. Дзюндзюк, В. М. Князєв, І. Б. Коліушко, В. К. Колпаков, С. О. Кравченко, В. М. Мартиненко, Н. Р. Нижник, О. Ю. Оболенський, І. А. Радзівський, С. М. Серьогін, В. П. Тимощук, А. Ф. Ткачук, Ю. П. Шаров та інші українські дослідники. Вивченню архетипів публічного управління спрямували свою увагу такі вітчизняні науковці, як В. П. Андрущенко, Е. А. Афонін, Я. В. Бережний, Т. О. Бутирська, О. І. Васильєва, О. С. Власенко, О. А. Донченко, О. П. Лук’янов, О. В. Суший та ін. Віддаючи належне науковому доробку зазначених вчених, слід зауважити, що дослідження за тематикою становлення архетипної парадигми публічного управління в нинішньому конфліктному стані України є новим напрямом дослідження у вирішенні проблеми модернізації та розвитку української держави.

Формулювання цілей (мети) статті. В основу дослідження як основну мету покладено визначення основних інструментів та механізмів нових управлінських концепцій у контексті їх впливу на розвиток архетипної парадигми публічного управління у нинішньому конфліктному стані України.

Виклад основного матеріалу. Для спрощення розуміння предмета дослідження визначимося з певними поняттями. По-перше, парадигма — сукупність філософських, загально-теоретичних, методологічних, світоглядних, наукових, управлінських та інших настанов, які сформувалися історично і прийняті у певній спільноті як зразок, норма, стандарт вирішення проблем; система основних наукових досягнень (теорій, методів), згідно з якими організовується дослідницька практика в конкретній сфері знань у певний період [3, с. 507]. Державне управління визначає різноманітність таких змістовних контекстів парадигми, як: інституційна; діяльнісна, нормативно-правова, сцієнтична, системна, соціальна, суспільно-політична, інструментальна, інноваційна, патерналістська, ліберальна [Там само, с. 508].

Для формулювання поняття “архетип” скористаємося кількома визначеннями. Так, у класичному визначенні архетип — (від грец. *Archetipos* — прототип) — спосіб зв’язку образів, які переходять з покоління в покоління. Згідно з Юнгом, архетипи представляють собою структурні елементи людської психіки, які приховані в колективному несвідомому загалом для всього людства. Вони успадковуються

подібно до того, як успадковується будова тіла. Архетипи задають загальну структуру особистості і послідовність образів, спливаючих у свідомості при пробудженні творчої активності, тому духовне життя несе на собі архетипічний відбиток [1]. У сучасній літературі архетипами називають архаїчні культурні уявлення — символи людини, що закладені історично на рівні підсвідомості, “профільтровані” через багатовікові пласти культурних трансформацій. Вони стосуються уявлень щодо місця людини в світі і суспільстві, нормативно-ціннісних орієнтацій, визначають зразки життєдіяльності людей і зберігають своє значення [7, с. 105]. Проте найбільш близьке до предмета нашого дослідження підходить визначення, наведене в енциклопедичному словнику з державного управління, де під архетипом розуміється колективне несвідоме, що проектується на основні цінності суспільства, формує систему соціальних норм, стандартів поведінки і способу життя загалом [3, с. 502].

Звідси витікає, що архетипова парадигма публічного управління представляє собою опис управлінських моделей та обґрунтування засад їх побудови на рівні певного суспільства, що, своєю чергою, відповідає класифікаційним ознакам наукової та державної парадигми. Треба зазначити, що в цьому дослідженні архетипова парадигма, стосуватиметься, насамперед, управлінських моделей, які еволюціонували та стали підґрунтям для виникнення новітніх концепцій управління, а в подальшому, завдяки рецепції, набули поширення в системі публічних відносин.

Останніми роками у сучасній науковій літературі була поставлена принципово важлива проблема, що зумовила сучасний розвиток досліджень, — зміна владних і управлінських можливостей держави і її інститутів в умовах зростання невизначеності та непередбачуваності результатів і наслідків державних рішень у різних областях.

Ускладнення умов, в яких держава вимушена здійснювати свою діяльність, реалізуючи базові функції, було викликане процесами глобалізації, прискоренням технологічного розвитку, появою і загостренням природних проблем, що впливають безпосередню на якість життя людини, внутрішньо- і зовнішньополітичну стабільність (зміна клімату, поширення хвороб, що складно піддаються лікуванню тощо). Для української держави крім зазначених факторів додатковим навантаженням стали кризові процеси, обумовлені зовнішньою загрозою, що надходить з боку Російської Федерації, та внутрішньополітичними конфліктами.

На думку Дж. Коппєньяна та Е. Клійна, існування таких загроз потребує розробки нової архітектури публічного управління, яка спирається на новітніх знаннях, специфічних компетенціях та навичках політиків і чиновників з метою формування нових можливостей щодо взаємодії державних та недержавних структур як на національному, так і наднаціональному рівнях [14]. При цьому зміни в архітектурі публічного управління проходять під впливом фундаментальних цивілізаційних зрушень, що відбуваються впродовж кінця XX – на початку XXI ст., на які

впливає розвиток світової наукової думки щодо держави, суспільства та людини в контексті формування таких сучасних теорій та концепцій управління, як “новий державний менеджмент”, “суспільно-політичні мережі”, “належне врядування” та ін., що забезпечили теоретико-методологічне підґрунтя процесу “глобальної революції в публічному секторі” [4].

Також на розвиток публічного сектору в тій чи іншій країні чинить тиск латентна система світосприйняття і самоорганізації етносу, що містить засади формування моральних цінностей, норм діяльності та поведінки, принципів виховання, взаємини між людьми, організації побуту. Складна структура людських взаємовідносин, що існує у суспільстві, відбивається на публічному секторі та розкривається через архетипи — систему образів колективного несвідомого, що формується під впливом об’єктивних і суб’єктивних факторів. При цьому об’єктивними факторами виступають соціально-спрямовані та історично-культурні стимули впливу на особистість, а суб’єктивними — сформована когнітивна, емоційно-вольова поведінка.

Глобалізація та трансформація соціально-культурних реалій призводять до зміни управлінських парадигм. Таких змін зазнала і парадигма публічного управління в Україні. Трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, потребують формування нової управлінської парадигми, заснованої на таких демократичних засадах: визнання демократичних принципів і норм управління державою, довіри до основних політичних інститутів та лідерів,

міжособистісної довіри, толерантності та консолідації, політичної та громадської активності. Сьогодні існує стійка потреба у становленні нової парадигми публічного управління, що спирається на автентичні архетипи, притаманні українському суспільству, при цьому на ці архетипи мають накладатися перспективи існуючих світових управлінських тенденцій.

Продовж тривалого часу більшість розвинених країн світу для організації діяльності публічного сектору використовувала традиційну бюрократичну модель управління, яка мала великий успіх на індустріальному етапі розвитку суспільства. Така модель управління спиралась на: принцип дихотомії політики та адміністрування; ієрархію; централізацію; стабільність державних інституцій та державної служби; формалізацію принципів та процедур; пряму організацію з надання урядовими структурами товарів та послуг; бюрократичну форму адміністрування. Певний час така модель управління мала свої переваги та досягнення. Проте, така модель публічного управління не сприймається цивілізованим світом як “ідеальна модель” організації на рівні приватного та публічного секторів через властиві їй інертність, бюрократизм, зосередженість на організаційних структурах і процесах, характеризуючись віддаленістю від інститутів громадянського суспільства, недостатню гнучкість та інноваційність [6].

Глобалізований та уніфікований світ поставив перед науковцями завдання щодо вироблення нових багаторівневих підходів та багатоас-

пектних концепцій розвитку суспільства та держави, базисом яких стало врегулювання співвідношень та інтересів місцевого, субнаціонального, національного та глобального рівнів. Така детермінанта була покликана гарантувати соціальне благополуччя та підвищення ефективності діяльності держави як інституту в цілому.

Кінець 90-х років XX ст. ознаменувався тим, що західне наукове середовище зрозуміло необхідність зміни архетипової парадигми управління на рині державного сектору. Це зумовлювалося тим, що світові глобальні процеси стимулювали розвиток дисфункції адміністративно-бюрократичного державного апарату. До того ж, структурні політико-правові реформи (адміністративні, територіальні, децентралізаційні), що відбулися в Європі та розвинених країнах світу за останні десятиліття, змінили відношення до фундаментальної та визначальної ролі держави як інституту та трансформували архетип парадигми публічного управління з державного бюрократизму на публічне адміністрування.

Пошук ефективної державно-адміністративної моделі привів до появи в науці та практиці державного управління нових теоретико-методологічних підходів, зокрема: концепції та практики “нового державного менеджменту” (new public management), теорії “суспільно-політичних мереж” (social-political networks) та концепції “належного врядування” (good governance) [9–13; 17; 18]. Кожен з цих концептуальних напрямів претендує на універсальність і статус нової парадигми публічного управління.

Для досягнення мети дослідження спробуємо представити короткий опис кожної з концепцій та обґрунтувати засади їх вбудови у національну систему публічного управління з урахуванням автентичної архетипової парадигми.

Аналізуючи різноманітні дефініції нового державного менеджменту та розбіжність конкретних форм його практичного застосування в системі публічного управління, можна зазначити, що його розробники ставили за мету досягнути підвищення ефективності управління державою і раціонального використання державних коштів шляхом створення “невеликого за розмірами і конкурентоспроможного державного сектору, підвищення якості надання управлінських послуг населенню та оперативності реагування держави на задоволення потреб громадян” [16, с. 9]. Зазначені принципи нового державного менеджменту характеризувались очевидним зміщенням уваги зі структури та процесу управління (в системі координат раціональної бюрократії) на результат управління. Інструментом щодо досягнення оптимальних результатів нового державного менеджменту стала адаптація успішних управлінських технологій бізнесу для цілей управління суспільним розвитком [8].

З часом стало зрозуміло, що приватизація, аутсорсинг та інші практики нового державного менеджменту вимагають надмірних зусиль із контролю, моніторингу та регулювання, що, відповідно, потребує додаткових фінансових та людських ресурсів. З’явилися наукові обґрунтування того, що ця концепція “ін-

телектуально померла”, а спроби втілення її ідей на практиці призвели до надмірного ускладнення політико-адміністративного процесу [12]. Відтоді почав зростати інтерес до теорії “суспільно-політичних мереж”, розвиток якої був позначений необхідністю вирішення першочергових соціально-економічних і політичних проблеми в умовах глобалізації й інформатизації, а також необхідністю адаптації до невизначеності та непередбачуваності зовнішнього середовища і фрагментації політичної системи.

Як і концепція нового державного менеджменту, парадигма суспільно-політичних мереж виходить з формування забезпеченості суспільних потреб. Вона являє собою особливу архетипіку, що ґрунтується на культурі консенсусу в системі державних і недержавних структур, які взаємодіють між собою у певних сферах політики на основі ресурсної залежності з метою досягнення згоди з проблеми, у розв’язанні якої всі зацікавлені. Але, на противагу новому державному менеджменту, суспільно-політичні мережі принципово по-іншому розкривають сутність взаємостосунків між публічними і громадськими інститутами. За цією концепцією вони ґрунтуються не на ієрархічних, підпорядкованих взаємовідносинах, а на системі співпраці та співуправління, побудованої на горизонтальних зв’язках, рівноправних статусах, мережевих структурах, що виключають використання механізмів примусу і прямого тиску.

У контексті розвитку парадигми публічного управління, заснованої на концепції суспільно-політичних

мереж, домінуючим є механізм залучення населення до процесу прийняття управлінських та політичних рішень. Не менш важливим є використання і такого специфічного виду ресурсу, як соціальний капітал у розв'язанні суспільних проблем, що суттєво відбивається на динаміці публічного управління [5]. Побудова системи публічного управління за мережевою архітектурою дає змогу також активізувати неформальні канали взаємовідносин, забезпечити мотивацію, створити сприятливе середовище для взаємодії та акумулювати ресурси на вирішення загальнонаціональних та наднаціональних проблем.

Проте є певні обмеження щодо повсюдного використання концепції суспільно-політичних мереж. Мережеве управління об'єктивно послабляє не лише відповідальність, а й координацію, важливу для будь-якого державного інституту і держави загалом. На думку Г. Пітерса, тільки "сильні вертикальні зв'язки між соціальними групами і громадськими організаціями забезпечують ефективну координацію" [15].

Виявлені з часом недоліки теорії та практики нового державного менеджменту, а також усвідомлення нездатності аморфних мережевих структур формувати довгострокову стратегію суспільного розвитку, здійснювати цілеспрямоване управління та залагоджувати протиріччя між учасниками політичного процесу підштовхнули до розробки нової концепції управління "належного врядування".

Управлінській архетип цієї концепції ґрунтується на загально-

прийнятих демократичних правилах та відносинах, справедливому врядуванні на благо держави, суспільства та світу загалом. Належне врядування — це механізм забезпечення функціонування суспільства як цілісної саморегульованої системи, способу реалізації публічної влади, завдяки якому досягаються: відповідність публічної політики потребам суспільного розвитку; реальна участь громадян у виробленні та реалізації публічної політики; об'єднання потенціалу всіх трьох секторів (влада, бізнес, громадськість); постійний контроль різних сегментів суспільства за публічною владою тощо [2].

Нехтування засадами належного врядування має наслідком формування практики поганого (неналежного) управління, основними елементами якої є неефективність, закритість і корупція. У країнах, де тривалий період функціонувала система централізованого і, водночас, неналежного корумпованого управління, до яких можна віднести центральноєвропейські країни, включно Україну, не є здійсненим сценарієм швидкого, радикального переходу до принципів належного врядування. Це пояснюється неможливістю і небажаністю звільнення всіх службовців, які діяли в умовах попередньої управлінської системи і об'єктивно зумовленою тривалістю періоду, необхідного для поширення нових управлінських принципів. При цьому реальність, яку важливо врахувати, є: ментальна, професійна непередготовленість громадян до використання принципів прозорості, підзвітності, залученості для контролю за діями владних та інших управ-

лінських структур. Тим більше, що належне врядування передбачає і застосування принципів “управління якістю”, а отже, спільну роботу владного, громадянського та експертного середовища у сфері розробки високих стандартів надання адміністративних послуг.

На нашу думку, для України, яка перебуває в кризово-конфліктному стані і яка досі знаходиться в стадії вироблення своєї моделі публічного управління, було б доцільним використати синергетичне поєднання найкращих управлінських механізмів концепцій раціональної бюрократії, нового державного менеджменту, суспільно-політичних мереж та належного врядування.

Аналізуючи управлінські механізми, які використовуються в Україні, можна зазначити, що системі публічного управління притаманне періодичне та/чи перманентне застосування тих чи інших інструментів усіх без виключення управлінських концепцій та теорій. Це пояснюється характерним станом, в якому знаходиться сьогодення Україна та її політично-державна система. Україна достатньо довгий час (за панування Радянського Союзу) була усунена від цивілізаційного демократичного урядування, що відбилося на її архетипній управлінській парадигмі. Зміна концепту в управлінській парадигмі з централізованого управління на децентралізаційне врядування відбувається повільними темпами. Це зумовлено відмінним архетипом соціокультурних груп, які представляють різні регіони України, та їх баченням щодо розвитку країни. Ментальність цих груп впливає на формування

архетипу в середині системи публічного управління, особливо це стосується регіональних та місцевих самоврядних управлінських еліт.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Встановлено, що архетип як колективне несвідоме явище, що має певні характерні для українського суспільства риси, властивий архетипу публічного управління.

Визначено, що стратегія становлення архетипної парадигми розвитку публічного управління має будуватися на збереженні національної ідентичності за умов глобалізаційних управлінських тенденцій, та має виходити з модернізації автентичних управлінських цінностей.

Зазначено, що без формування власної національно-автентичної архетипної парадигми розвитку публічного управління, Україна буде залишатися в перманентному кризово-конфліктному стані та не зможе бути належним чином інтегрованою в цивілізоване співтовариство. Здатність її відповідати на виклики сучасного світу та спроможність здійснювати ефективну економічну, соціальну, модернізаційну політику буде характеризуватися становленням автентичних архетипів публічного управління та їх впровадженням у сфери життєдіяльності держави та суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Архетип* // Словарь литературоведческих терминов [Электронный ресурс] / Экспериментальная группа Lib-Ra; ред. Ю. Б. Руднев. —

- Киев, 2001–2005. — Режим доступу: <http://slovar.lib.ru/dictionary/arhetip.htm>. — Загл. с екрана.
2. *Безверхнюк Т.* Європейські стандарти врядування на регіональному рівні: монографія / Т. М. Безверхнюк, С. Є. Саханенко, Е. Х. Топалова; за заг. ред. Т. М. Безверхнюк. — Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2008. — 328 с.
 3. *Енциклопедичний словник з державного управління [Електронний ресурс]* / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. — Київ: НАДУ, 2010. — 820 с. — Режим доступу: http://www.academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Encycloped_vydanniy/14ff57eb-06bd-4b2b-8bfb-ead7f286d5dd.pdf
 4. *Кеттл Дональд.* Глобальна революція в державному управлінні [Електронний ресурс] / Дональд Ф. Кеттл. — Режим доступу: http://magazines.russ.ru/oz/2004/2/2004_2_20.html. — Назв. с екрана.
 5. *Молодцов О. В.* Сутність політичної мережі як моделі представництва та реалізації інтересів суб'єктів територіального розвитку [Електронний ресурс] / О. В. Молодцов // Держ. управління: теорія та практика : електрон. наук. фах. вид. — 2006. — № 1. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DUTP/2006-1/txts/POLITICHNI/06movstr.pdf>
 6. *Радзівський І. А.* Феномен глобалізації і державне управління [Електронний ресурс] / І. А. Радзівський // Держ. управління: теорія та практика. — 2006. — № 1. — Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej3/txts/FILOSOFIYA/03-RADZIEVSKIY.pdf>
 7. *Сибирякова М.* Мережеве співтовариство державних службовців як соціокультурний чинник запобігання корупції [Текст] / М. Сибирякова. // Публічне управління: теорія та практика: зб. наук. пр. Асоціації докторів наук з держ. управління. — Харків: ДокНаукДержУпр, 2010. — № 3–4. — С. 103–111.
 8. *Сморгунов Л. В.* Государственное управление и политика: учеб. пособие / под ред. Л. В. Сморгунова. — Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2002. — 564 с.
 9. *Blatter J.* Beyond Hierarchies and Networks: Institutional Logics and Change in Transboundary Spaces / J. Blatter // Governance: An International Journal of Policy, Administration and Institutions. — 2003. — Vol. 16. — № 4. — P. 503–526.
 10. *Borzel T. A.* Organizing Babylon — On the Different Conceptions of Policy Networks / T. A. Borzel // Public Administration. — 1998. — Vol. 76. — № 2. — P. 253–273.
 11. *Drechsler W.* The ReEmergence of “Weberian” Public Administration after the Fall of New Public Management: The Central and Eastern European Perspective / W. Drechsler // Halduskultuur Administrative Culture. — 2005. — № 6. — P. 94–108.
 12. *Duonleavy P., Mangetts H.H., Bastow S., Tinkler J.* New Public Management is Dead — Long Live Digital Era Governance // Journal of Public Administration Research and Theory. — 2006. — P. 467–494.
 13. *Good Governance — and Sustainable Human Development [Електронний ресурс]* / UNDP // Governance for Sustainable Human Development. A UNDP Policy Document. — Режим доступу: <http://www.mirror.undp.org/magnet/policy/chapter1.htm>
 14. *Koppenjan J., Klijn E.-H.* Managing Uncertainties in Networks. — Routledge, 2004.

15. *Peters B.* The Future of Governing: Four Emerging Models. — Lawrence : University of Kansas Press, 1996.
16. *Pollitt C.* Public management reform: [A comparative analysis] / C. Pollitt, G. Bouckaert. — 2nd ed. — Oxford: Oxford University Press, 2004. — P. 151–155.
17. *Vienazindiene M.* New Public Management: Theoretical and Practical Aspects / M. Vienazindiene, R. Ciarniene // Engineering Economics. — 2007. — № 5 (55). — P. 44–50.
18. *Wachhaus A.* Networks in Contemporary Public Administration: A Discourse Analysis / A. Wachhaus // Administrative Theory & Praxis. — 2009. — Vol. 31. — № 1. — P. 59–77.